

TERMINOLOGIA CATALANA DE PLOMATGE, DATACIO, MUDA I TOPOGRAFIA DE LES AUS

Abel Julien i Vila

Tamarit, 128; 1er 2a

08015 BARCELONA

ABSTRACT

CATALAN TERMINOLOGY OF PLUMAGE, AGE, MOULT AND TOPOGRAPHY OF BIRDS

Terminology on these subjects had not been previously standardized and catalan ornithologists use the terms asystematically. This paper defines the relevant terms and supplies the reader with Catalan/English and English/Catalan vocabularies with the hope that they will be particularly useful for catalan readers of bird literature in English language.

INTRODUCCIO

Els mots catalans de les terminologies de datació, plomatge, muda i topografia dels ocells han estat emprats a la literatura existent en moltes ocasions d'una manera totalment intuïtiva, traduint o adaptant mots anglesos o d'altres llengües a la nostra. Aquest article té dues finalitats fonamentals: (1) Estandarditzar una terminologia en català dels camps abans esmentats i (2) fornir els ornitòlegs catalans amb uns vocabularis que els permetin entendre més la bibliografia en llengua anglesa. L'anglès s'ha convertit en la llengua universal per excel·lència en el camp de la ciència i l'ornitologia no n'és cap excepció. Només l'alemany competeix fortament amb l'anglès en alguns camps, com per exemple en estudis de muda.

Els termes catalans que apareixen en aquest vocabulari s'han seleccionat seguint diversos criteris. Si un terme concret ha estat emprat sovint en la literatura catalana o en el llenguatge col·loquial dels ornitòlegs s'ha preferit aquest en lloc d'altres sinònims que potser podrien sonar millor, car s'ha considerat la tradició de l'ús dels mots com a factor important. Quant a la correcció lingüística, s'ha mirat que els mots siguin correctes segons Fabra (1932). Alguns termes o expressions dels tractats potser no havien estat mai definits en llenguatge ornitològic català. En aquests casos s'ha mirat de fer una traducció tan literal de l'anglès com la correcció lingüística ho permetia. L'avantatge de fer-ho així ajuda molt a la comprensió dels textos en anglès i evita moltes confusions.

La bibliografia en anglès consultada ha estat bàsicament la següent: Svensson (1970), Ginn & Melville (1983), Harrison (1983), British Birds (1985), Prater et al. (1987), Harper (1984) i Nat. Geog.Soc (1983). Gairebé totes les definicions dels termes del primer vocabulari català/anglès han estat extretes dels quatre primers treballs. Alguns d'ells donaven definicions diferents a alguns dels termes o expressions consultats, la qual cosa s'indica clarament al vocabulari. La terminologia de plomatge i edat que sembla imposar-se en la literatura europea en anglès és la de Brit. Birds (1985), tot i que entre els anelladors de passeriformes no sembla haver penetrat tant perquè no es correspon amb el codi EURING, per la qual cosa se sol emprar força més sovint la de Svensson (1970). En la terminologia en català de topografia s'ha seguit bàsicament Vilalta (1982). Quant als termes de datació, plomatge i muda s'ha revisat l'ús dels mots que apareixen a Trias et al. (1982), Martínez (1982) i Motis (1983).

Per últim, cal indicar que els vocabularis segueixen un ordre alfabètic discontinu, ja que això facilita la comprensió global i evita haver de remetre a altres punts del vocabulari. El primer vocabulari presenta les entrades en català/anglès i va seguit d'un índex anglès/català. El segon, però, s'ha fet en anglès perquè és en aquesta entrada com probablement l'anellador que consulti obres especialitzades, majoritàriament en anglès, pot tenir problemes.

Al glossari català/anglès i de definicions de termes de plomatge, datació i muda l'ordre seguit és el de no. d'entrada, el terme en català, la seva categoria gramatical, l'equivalent en anglès, la definició i la marca de neologisme o terme no resolt. Als termes pertinents es posen també els antònims i referències a altres termes del vocabulari. Les abreviatures utilitzades segueixen les recomanacions del TERMCAT (1986).

S'han inclòs també alguns termes de caire taxonòmic o ecològic (com p.ex., espècie, alopatia, etc.). Al vocabulari anglès/ català de topografia no es dona cap definició

perquè això comportaria una pèrdua d'espai enorme. El lector pot consultar la bibliografia abans esmentada per veure dibuixos i figures on s'assenyalen els termes de topografia que surten al vocabulari.

VOCABULARI DE DATACIO, PLOMATGE I MUDA

1 **aberrant** (adj) aberrant. Diferent d'allò que és normal -ex, en color o plomatge normalment provocat per alguna deficiència genètica.

2 **albinisme** (m) albinism. Absència total o parcial de coloració a les plomes i parts nues normalment acolorides que dona com a resultat un color blanc pur. ant melanisme.

3 **al·lopatia** (f) allopatry. Condició que s'aplica a les espècies, subespècies, gèneres o famílies d'ocells estretament emparentats que viuen en àrees geogràficament diferents. ant simpatia.

4 **centre de muda** (m) centre. posició a l'ala o a la cua d'un ocell on comença la muda.

5 **cicle de muda** (m) moult cycle. Seqüència de muda, generalment de les primàries, que acaba conduint a la seva substitució completa. En aus grans un cicle pot quedar interromput i durar més d'un any: en aquestes espècies hom pot observar més d'un cicle en un mateix moment donat.

6 **datació** (f) ageing. Determinació de l'edat d'un ocell.

7 **datar** (v) to age. Determinar l'edat d'un ocell.

8 **diastatàxia** (f) diastataxy. Condició que mostren algunes espècies amb un "forat" a les secundàries sota de la cinquena cobertora major, la qual cosa fa l'efecte que hi manca la cinquena secundària. Moltes vegades això és molt difícil d'observar al camp. ant eutàxia.

9 **dimorfisme sexual** (m) sexual dimorfism. Diferència morfològica o de plomatge entre mascles i femelles de la mateixa espècie.

10 **distal** (adj) distal. Cap a fora, en direcció contrària al cos de l'ocell. ant proximal.

11 **espècie** (f) species. Categoria bàsica en què es classifiquen els éssers vius. Grup els membres de la qual es reproduïxen entre ells -és a dir, hi ha intercanvi genètic- i que no es reproduïx amb cap altre grup o que, al menys, no ho fa de manera significativa.

12 **estratègia de muda** (f) moult strategy. Tipus de muda que fan un grup d'ocells, una espècie o conjunt d'espècies. ex. l'estratègia de muda de *Phylloscopus trochilus* és fer dues mudes completes l'any i la de *P.collybita* és fer-ne una de completa, són, per tant, dues estratègies de muda diferents.

13 **eutàxia** (f) eutaxy. Condició d'algunes espècies en què cada secundària té la seva cobertora major corresponent. Aquest és el cas més freqüent, essent tots els passeriformes eutàxics. ant diastatàxia.

14 **forma** (f) morph. Variant cromàtica d'una població d'una espècie polimorfa: forma fosca, forma clara, forma intermèdia.

15 **leucisme** (m) leucism. Dissolució de la pigmentació normal del plomatge relacionat amb l'albinisme.

16 **leucístic** (adj) leucistic. Blanquinós, amb la pigmentació diluïda.

17 **melanisme** (m) melanism. Excés de pigment fosc al plomatge i/o parts nues. ant albinisme.

18 **muda** (f) moult. Substitució de les plomes velles per noves que pot ser total o parcial.

19 **muda arrestada** (f) arrested moult. Muda que normalment hauria estat completa però que s'ha interromput abans de renovar totes les plomes velles. Quan es torna a iniciar es renoven **totes** les plomes, començant des del principi de la seqüència normal de muda i renovant, per tant, també les plomes que ja s'havien mudat en primer lloc.

20 **muda ascendent** (f) ascendant moult. Muda que segueix el seu curs des d'un punt de l'ala cap a dins, en direcció al cos de l'ocell. ant muda descendent.

21 **muda centrífuga** (f) centrifugal moult. Muda que progressa a partir d'un centre en totes dues direccions (dreta i esquerra). Per exemple una muda de les rectrius que progressi del parell central cap a fora. ant muda centrípeta.

22 **muda centrípeta** (f) centripetal moult. Muda de les rectrius que comença pel parell més extern i acaba al parell central.

23 **muda completa** (f) complete moult. Muda en què es muden totes les plomes i que sempre comprèn les rèmiges i les rectrius. De tota manera, alguns ocells que han fet una muda completa poden retenir algunes cobertores corporals.

24 **muda descendent** (f) descendant moult. Muda que progressa des d'un punt de l'ala cap enfora, allunyant-se del cos de l'ocell.

25 **muda descendent en sèrie** (f) serially descendant moult, step-wise moult. Muda en què comença un nou cicle de muda abans que l'anterior hagi acabat, de manera que es poden veure 2 o més centres de muda a l'ala que segueixen la mateixa seqüència.

26 **muda interrompuda** (f) interrupted moult. Muda que s'ha aturat però no se sap com es reiniciarà. La muda interrompuda inclou la muda suspesa i la muda arrestada.

27 **muda parcial** (f) partial moult. Muda durant la qual només es renoven algunes de les plomes de l'ocell, sense incloure, normalment, ni les rèmiges ni les rectrius. Pot afectar quasi totes les plomes d'altres grups (ex. la muda postjuvenil del pit roig (*Erithacus rubecula*) a la tardor) o molt poques (ex. la muda prenupcial d'alguns *Emberiza*)

28 **muda postjuvenil** (f) post-juvenile moult: Primera muda en què se substitueixen les cobertores corporals. Té lloc normalment a finals d'estiu del primer any i pot, però no sol, afectar les rèmiges, però es pot retardar fins a la tardor del segon any en ocells no passeriformes.

29 **muda postnupcial** (f) post-breeding moult, autumn moult. muda (normalment completa) que té lloc després de la cria. En algunes espècies aquesta muda se sobreposa totalment o parcial amb el cicle reproductor.

30 **muda prenupcial** (f) pre-breeding moult, spring moult. muda que dona com a resultat l'obtenció del plomatge nupcial. Generalment és una muda parcial i no la duen a terme totes les espècies. Ex. la cotxa blava (*Luscinia svecica*) fa una muda prenupcial en què muda només la gola.

31 **muda simultània** (f) simultaneous moult. Muda en què totes les plomes d'un grup determinat cauen al mateix temps.

32 muda suspesa (f) suspended moult. Interrupció temporal de la muda que es torna a iniciar al punt de la interrupció. A menys que es capturi l'ocell després de la interrupció és impossible distingir entre muda suspesa i muda arrestada, havent-se de considerar aquests casos com a mudes interrompudes.

33 ocell de primer any (m) first year bird. Ocell totalment desenvolupat nascut a l'època de cria d'aquest any calendari (terminologia SVENSSON, 1970) (Codi EURING 3).

34 ocell de primer any (m) first year bird. 12 primers mesos de vida de l'ocell. (terminologia British Birds).

35 ocell de segon any (m) second year bird. Ocell en el seu segon any calendari, nascut l'anterior. A SVENSSON (1970) és freqüent trobar l'expressió "1y-2y spring" (primer any-primavera del segon any) que fa referència al plomatge de primer hivern, per tal que sigui fàcil a l'anellador determinar si és edat EURING 3 (primer any) o 5 (segon any, però només fins a l'època de cria).

36 ocell de segon any (m) second year bird. Dels 12 als 24 mesos de vida de l'ocell. (terminologia British Birds).

37 plomatge adult (m) adult plumage. Plomatge d'estructura i coloració definitives. Adult en algunes espècies no significa necessàriament maduresa sexual, ja que n'hi ha que poden nidificar quan encara tenen el plomatge immatur. veg plomatge estival i plomatge hivernal.

38 plomatge de primer estiu (m) first summer plumage.

Plomatge posterior al de 1er hivern. Cal destacar que "primer estiu" fa referència al segon any calendari de la vida de l'ocell, no al primer. Aquest plomatge només és identificable en espècies que adquireixen característiques distintives de primer estiu o (cosa que és més freqüent) retenen característiques juvenils en aquesta època. El plomatge de primer estiu es reté fins a la muda a plomatge de segon hivern, la qual comença, segons l'espècie, a l'inici de l'estiu o a principis d'hivern. Aquesta muda sol ser completa.

39 plomatge de primer hivern (m) first winter plumage. plomatge que segueix a la muda postjuvenil. en els pocs casos en què aquesta muda és completa, el plomatge de primer hivern pot ser igual al plomatge hivernal adult. Aquest plomatge es reté fins a final d'hivern o fins a la primavera, moment en què l'ocell adquireix el plomatge de primer

estiu (veg). Algunes espècies no fan aquesta muda i adquireixen el plomatge de primer estiu per desgast de les plomes.

40 **plomatge de segon estiu** (m) second summer plumage. Plomatge que segueix al de 2n hivern, identificable només en espècies que adquireixen característiques de plomatge de segon hivern. El plomatge de segon estiu es reté fins a la muda (normalment completa) a plomatge de tercer hivern, la qual comença, segons les espècies, de començament d'estiu a començament d'hivern.

41 **plomatge de segon hivern** (m) second winter plumage. Plomatge que segueix al de 1er estiu, només identificable en espècies que adquireixen característiques de segon hivern i que es reté fins a la muda a plomatge de segon estiu, a finals d'hivern o a la primavera. Normalment la muda és parcial.

42 **plomatge de tercer hivern** (m) third winter plumage. Plomatge que segueix al de 2n estiu. Algunes espècies encara tarden un any més (o encara més) a adquirir el plomatge d'adult, per tant hi pot haver plomatges de "tercer hivern", "tercer estiu", "quart hivern", "quart estiu", etc. Els últims cinc plomatges que hem definit aquí s'empren més sovint amb gavines de l'hemisferi nord que amb d'altres ocells.

43 **plomatge estival** (m) breeding plumage, summer plumage, nuptial plumage, adult breeding plumage, adult summer plumage. Plomatge que porta l'ocell adult durant tota o part de l'època de cria, però que pot haver aparegut molt abans. Ex algunes femelles d'ànecs nidifiquen en plomatge no estival, però s'han aparellat anteriorment en plomatge estival. sin plomatge nupcial. veg plomatge hivernal.

44 **plomatge hivernal** (m) winter plumage, adult winter plumage, adult non-breeding plumage. Plomatge que porta l'ocell adult durant tota o part de l'època hivernal, fora de l'època de cria.

45 **plomatge immatur** (m) immature plumage. Qualsevol plomatge diferent del d'adult. La immaduresa només es refereix aquí al plomatge, ja que algunes espècies poden ser sexualment madures i tenir encara el plomatge immatur.

46 **plomatge juvenil** (m) juvenile plumage. Plomatge format pel primer grup de plomes autèntiques i que substitueixen el plomissol. El plomatge juvenil es reté fins a la muda postjuvenil en què l'au adquireix el plomatge de primer hivern.

47 **plomatge nupcial**. sin plomatge estival.

48 **plomissol** (m) down. Tipus de ploma en què el raquis està més o menys absent i on cada barba és llarga i suau. En aus adultes el plomissol forma una mena de coixí sota les plomes principals, mentre que els polls n'estan totalment recoberts.

49 **polimorfisme** (m) polymorphism. Fet de mostrar més de 2 formes diferents dintre d'una mateixa espècie.

50 **proximal** (adj) proximal. Cap a dins, en direcció al cos. ant distal.

51 **puntuació de muda** (f) moult score. Xifra que indica quantitativament en quin estat de desenvolupament es troba la muda. La puntuació de muda es calcula per a un grup de plomes sumant les puntuacions de totes les plomes d'aquell grup. La puntuació de cada ploma és el número codificat que es posa per a cada una d'elles a les fitxes de muda que a de 0 (ploma vella) a 5 (ploma nova).

52 **simpatia** (f) sympatry. Condició de les espècies emparentades que viuen a la mateixa àrea. ant allopàtia.

53 **subespècie** (f) subspecies. Raça o població distingible de les altres poblacions dintre d'una mateixa espècie.

54 **superespècie** (f) superspecies. Dues o més espècies d'aus separades geogràficament i que són tan similars en forma i hàbits que sense una barrera geogràfica probablement es reproduirien i donarien descendència fèrtil. ex els mascarells allopàtics.

INDEX ANGLÉS/CATALA DE TERMES DE DATACIO, PLOMATGE I MUDA

aberrant: aberrant

adult breeding plumage: plomatge estival, plomatge nupcial

adult non-breeding plumage: plomatge hivernal

adult plumage: plomatge adult

adult summer plumage: plomatge estival, plomatge nupcial

adult winter plumage: plomatge hivernal

age: edat

ageing: datació

albinism: albinisme

allopatry: al.lopatia

arrested moult: muda arrestada

ascendant moult: muda ascendent

breeding plumage: plomatge estival, plomatge nupcial

centrifugal moult: muda centrífuga

centripetal moult: muda centrípeta

descendant moult: muda descendent

diastataxy: diastatàxia

distal: distal

eutaxy: eutàxia

down: plomissol

first summer plumage: plomatge de primer estiu

first year bird: ocell de primer any

first winter plumage: plomatge de primer hivern

form: forma

full grown bird: ocell fet

immature plumage: plomatge immatur

juvenile plumage: plomatge juvenil

leucism: leucisme

leucistic: leucístic

melanism: melanisme

morph: forma

moult: muda

moult centre: centre de muda

moult cycle: cicle de muda

moult strategy: estratègia de muda

moult score: puntuació de muda

nuptial plumage: plomatge nupcial, plomatge estival

partial moult: muda parcial

polymorphism: polimorfisme

postbreeding moult: muda postnupcial

post-juvenile moult: muda postjuvenil

pre-breeding moult: muda prenupcial

proximal: proximal

second summer plumage: plomatge de segon estiu

second winter plumage: plomatge de segon hivern

second year bird: ocell de segon any

serially descendant moult: muda descendent en sèrie

sexual dimorfism: dimorfisme sexual

simultaneous moult: muda simultània

species: espècie

subspecies: subespècie

superspecies: superespècie

suspended moult: muda suspesa

third winter plumage: plomatge de tercer hivern

VOCABULARI ANGLÉS/CATALA DE TOPOGRAFIA

alula: alula f (veg bastard wing)

armpit feathers: veg axillaires

axillaires: axil.lars f pl

bastard wing: alula f (o ala bastarda)

belly: ventre m

breast: pit m

carpal covert: cobertora carpiana f

cheek: galta f

chin: mentó m, barbeta f

cloaca: cloaca f

crown: casquet m

ear-covert: cobertora auricular f

emargination (of outer web): emarginació f (de la barba externa) veg notch.

eye: ull m

eye ring: anell ocular m

eye-stripe: llista ocular f

feather track: grup de plomes m. Ex les rêmiges.

forehead: front m

greater covert: cobertora major f, gran cobertora f.

iris: iris m

lesser covert: cobertora menor f

lores: brida f

lower mandible: mandíbula inferior f

malar stripe: bigotera inferior f

mantle: dors m

median covert: cobertora mitjana f

moustachial stripe: bigotera f

nape: clatell

neck: coll

nostril: fossa nasal f

notch: osca f (de la barba interna) veg emargination.

orbital ring: carúncula f

primary: primària f

primary covert: cobertora primària f

rectrix: rectriu f

reduced primary: primària marginal f

remiges: rèimiges f pl

rump: carpó m

scapulars: escapulars f

secondary: secundària f

side of neck: costat del coll m

supercilium: cella f

tail: cua f

tertial: terciària f

throat: gola f

under-tail covert: infracobertora caudal f

under-wing covert: infracobertora alar f

upper mandible: mandíbula superior f

upper-tail covert: supracobertora caudal f

upper-wing covert: supracobertora alar f

vent: cloaca f

wing: ala f

AGRAÏMENTS

Isabel Martínez i Rosa Llinàs van revisar i comentar el primer esborrany del text. Cèlia Riba, del TERMCAT, ha prestat la seva col·laboració en tots els estats de confecció dels vocabularis i ha estat de gran ajut, particularment pel que fa als aspectes lingüístic i metodològic.

BIBLIOGRAFIA

BRITISH BIRDS, 1985. Plumage, age and moult terminology. *Brit. Birds* 78: 419-127.

FABRA, P., 1932 (1982). *Diccionari general de la llengua catalana*. Setzena edició. Barcelona.

GINN, H.B. & MELVILLE, D.S. 1983. *Moult in Birds*. BTO Guide n 19. Tring.

HARPER, D.G.C. 1984. Moulting interruption in passerines resident in Britain. *Ring. & Migr.* 5; 101-104.

HARRISON, P., 1983. *Seabirds: an identification guide*. Beckenham.

MARTINEZ, I., 1982. Notes sobre l'anellament i muda dels Blauets (*Alcedo atthis*). *But. Grup Cat. d'An.* 2(1): 5-15.

MOTIS, A., 1983. Alguns criteris per a l'identificació dels dos estornells *Sturnus vulgaris* i *Sturnus unicolor* a l'època de cria. *But. Grup Cat d'An.* 3(2): 7-12.

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY, 1983. *Field Guide to the Birds of North America*. Washington D.C.

PRATER, A.J., MARCHANT, J.H. & VOURINEN, J., 1977. *Guide to the identification and ageing of Holarctic Waders*. BTO Guide n.17.

SVENSSON, L., 1970 (1984). *Identification Guide to European Passerines*. Third Edition. Rosersberg.

TERMCAT (1986). Questions sobre l'edició de treballs terminològics.

TRIAS, J., MARTINEZ, I, & LASCURAIN, J., 1982. Notes sobre la muda del Boscaler comú (*Locustella luscinioides*) al Delta de l'Ebre. But. Grup Cat. d'An. 2(1):2-4.

VILALTA, J., 1982. Noves fitxes de registre i assaig d'un nou sistema d'informació en el Centre d'Anellament de Tiana. But. Grup Cat d'An. 2 (1): 23-29.

